

OBNOVOVÁNÍ OBEČNÍCH PŘEDSTAVENÝCH NA VELEHRADSKÉM PANSTVÍ V PRVNÍ POLOVINĚ 19. STOLETÍ

Lukáš Čoupek, Státní okresní archiv Uherské Hradiště

Až do roku 1850 se o pozici v čele obce dělil pudmistr s fojtem. Délka funkčního období nebyla pevně stanovena. K výměně, tzv. renovaci, tedy docházelo pouze tehdy, když dosavadní úředník z nejrůznějších příčin ve funkci skončil.

Až do roku 1850 byla organizace obecní samosprávy do značné míry vnitřní záležitostí vrchnosti a mohla se v místě i čase lišit. Již před vydáním všeobecného obecního zřízení však vývoj směřoval k postupné unifikaci. Lze tedy říci, že základní struktura obecního úřadu se v 18. a první polovině 19. století mezi jednotlivými panstvími na východní Moravě příliš nelišila. O vůdčí pozici se dělil pudmistr jako reprezentant obce s fojtem, který zastupoval zájmy vrchnosti. Lze předpokládat dílčí rozdíly mezi jednotlivými dominii, a to jak v rozdělení kompetencí, tak i ve způsobu obměny těchto úředníků, tzv. renovace či obnovování. Dříve než budou moci být vyřčeny obecnější soudy, je třeba popsat situaci na jednotlivých panstvích. Právě otázky délky funkčního období obecních představených, způsobu výběru vhodných osob a jejich uvádění do úřadu, stejně jako způsob ukončení funkce, popřípadě důvody jejího předčasného opuštění u pudmistru a fojtů obcí velehradského panství bude popsáno na následujících řádcích.¹

V archivních materiálech jsme nenarazili na jednoznačné zprávy o tom, že by byla přímo vymezena doba, po kterou měli být pudmistr a fojt ve svém úřadě. Samotný soubor spisů ve věci renovací obecních úřadů, jež je hlavním pramenem této studie, obsahuje téměř výhradně záznamy o mimořádných případech odvolání či abdikace pudmistra. Tato skutečnost by nasvědčovala spíše tomu, že pudmistr ve své funkci zůstával na libovolně dlouhou dobu až do chvíle, kdy již sám nechtěl ve své činnosti pokračovat, nebo kdy po změně zatoužila obec. Dochoval se zde však i jakýsi zbytek seznamu spisů, který obsahuje mj. i položku *renovace obecních úřadů všech obcí*, v letech 1796–1799 vždycky datovanou do měsíce ledna. Dále pak totéž z roku 1802 (bez přesnější datace) a z května 1803 a 1804. V letech 1810, 1812 a 1813 již byly zaznamenány jen obnovy v konkrétní obci.² Vlastní spisy uvedené v seznamu se bohužel nedochovaly. Nelze tedy ověřit, zda se skutečně každoročně v určitou dobu přistupovalo k volbě nového pudmistra ve všech obcích. I kdyby tomu tak bylo, muselo by jít s největší pravděpodobností pouze o formální akt, neboť každoroční obměna by byla z hlediska efektivního fungování obecního úřadu neúnosná. Jako poměrně pravděpodobná se jeví možnost, že by při každoroční kontrole účtů vrchní úřad vyhodnotil situaci v každé obci a v případě, že by neměla žádná ze stran (pudmistr, obec, vrchní úřad) námitek, byl by dosavadní pudmistr ponechán ve funkci.

Co se týče roční doby, kdy k renovaci docházelo, jeví se jako nejpravděpodobnější první měsíce v kalendářním roce, popř. konec roku, kdy se přelamoval tzv. rok vojenský (trval od 1. listopadu do 31. října). Svědčí o tom nejen výše uvedené zmínky z konce 18. století, ale také graf č. 1, jež zachycuje všechny písemně doložené výměny pudmistru, rychtářů či celých obecních představenstev z let 1810–1847. Jejich nízký počet v letních měsících odpovídá i logickému předpokladu, že v období zemědělských prací bylo hlavní starostí každého vesničana zabezpečení obživy a komunální politika přišla ke slovu až potom.

Termín „komunální politika“, který byl použit v souvislosti s výběrem pudmistra, se může zdát možná trochu nadnesený, přesto je na místě, neboť se jednalo o funkci volenou. Na této skutečnosti nic nemění ani fakt, že vrchní úřad měl na jmenování nemalý vliv. Jak tedy celý proces tzv. renovace či obnovy úřadu probíhal? Poté, co vrchní úřad rozhodl o provedení personální obměny, bylo povinností obce navrhnout tři kandidáty, z nichž vrchnost vybrala nového pudmistra. Tupešti již v žádosti o odvolání pudmistra uváděli: „*podepsaní sousedi prosejí, by směli slavnému vrchnímu úřadu co nejspíš tři takové k tomuž schopné sousedy k vedení tohož ouřadu představití, jenžto by na sobě ten závazek míti zasluhovali, z kterýž třech napotom dle jejich milostivého nahlídnutí v obci pudmistrem ustanoviti ráčili.*“³

Výběr kandidátů při obecním shromáždění (jen výjimečně se volba konala přímo v kanceláři panství na Velehradě) měl skutečně podobu voleb, z nichž se obvykle pořídil i písemný záznam, který pak byl předán vrchnímu úřadu panství. Dnes díky tomu víme, jak obecní volby vypadaly. Organizaci měl na starosti aktuár. Ten také byl spolu s jedním dalším úředníkem správy panství osobně přítomen obecnímu shromáždění, kde volba proběhla. Někdy se volba konala přímo na vrchním úřadě panství na Velehradě, pak byl obvykle spolu s aktuárem osobně přítomen i vrchní úředník.⁴ Hlasovalo se podle domů, resp. podle gruntů (každý měl jeden hlas), a to dvojím způsobem: buď pro libovolnou osobu, nebo pro jednoho z předem dohodnutých kandidátů.⁵ Hlasy se poté sečetly a protokol i s počty hlasů pro jednotlivé osoby byl předán vrchnímu úřadu. Vrchní úředník měl poté právo ze zvolených kandidátů, nejčastěji tří nebo čtyř, vybrat toho nejhodnějšího. Téměř ve všech známých případech respektoval vůli obce a vybral osobu, která získala nejvíce hlasů. Pokud ovšem byl přesvědčen, že obec zvolila osobu pro úřad nevhodnou, mohl uplatnit své právo a zvolit některého dalšího z vybraných mužů. Půvabným důkazem hodnocení kandidátů je záznam o hlasování v obci Nedakonice, kde si k jednotlivým jménům některý z vrchnostenských úředníků tužkou poznamenal výhrady: „*má to být pijan*“, „*nehodí se k tomu a je příliš mladý*“, „*má nedostatek odvahy*“, „*nechce být*“ apod. Vybraný adept na nového pudmistra byl potom předvolán spolu s několika zástupci obce na vrchní úřad ke složení přísahy.⁶ Stávalo se ovšem také, že nově vyvolený pudmistr neměl o tuto funkci zájem a odmítl nastoupit.

Některé záznamy nasvědčují tomu, že ne vždy volba probíhala výše popsáním formálním způsobem, ale zdá se naopak, že pokud se obec shodla na jediném kandidátovi a vrchnosti také vyhovoval, volba se nekonala a přímo se přistoupilo k přijetí do úřadu. Nikdy se nevolili nižší obecní úředníci jako mladší pudmistr, konšelé, obecní hospodáři apod. Jako své spolupracovníky si je vybral nový pudmistr.⁷

Vlastní uvedení do úřadu bylo důležitým formálním aktem se zajímavými ceremoniálními prvky, které však měly i důležitý právní a morální význam. Protokol z renovace zlechovského úřadu ji popisuje takto: „*Starý pudmistr, stejně jako ostatní obecní úředníci byli společně zproštěni služební přísahy. Jelikož obecní účty za rok 1828 dosud nebyly u vrchního úřadu odevzdány, bylo starému pudmistrovi nařízeno tyto bezodkladně odevzdat k předepsané revizi. Co se týče zeměpanských dávek, bude daňovým úřadem provedeno vyúčtování, avšak výběr daně již ode dneška náleží nově zvolenému pudmistrovi. A protože proti starému pudmistrovi není co dalšího dodat, byl ten od obce většinou hlasů vyvolený pudmistr Matěj Psoťka jako starší pudmistr, dále ale též ostatní zvolení úředníci vrchním úřadem potvrzeni a do své hodnosti zůstaveni a také vzati do přísahy. Nově zvolení úředníci byli představeni obci s dodatkem, aby jim prokazovali patřičnou úctu a poslušnost, plnili jejich příkazy a především, že mají ručit za veškeré jednání jimi zvoleného pudmistra. Pročež jim bylo nakonec ještě přikázáno, aby všechny obecní příjmy a výdaje obecní hospodáři v pudmistrově přítomnosti zaznamenávali do v obci vedených register.*“⁸ Celý ceremoniál měl, jak lze jasně vidět, jasnou a logickou strukturu. Nejprve byli propuštěni ze služby symbolickým podáním ruky ti úředníci, kteří ve své funkci končili, ti, kteří naopak

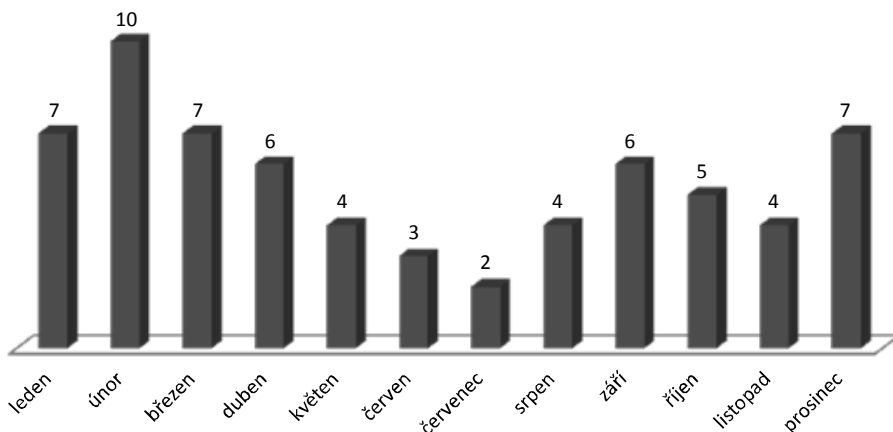
pokračovali dále, přísahu znovu neskládali. Také bylo třeba uzavřít obecní účty a vyřešit veškeré sporné záležitosti a vzájemné pohledávky mezi obcí a jejím představeným. Pak byli nastupující úředníci seznámeni se svými povinnostmi, upozorněni na závažnost křivého přísahání, složili předepsanou přísahu a toto stvrdili podpisem pod její text. Složení přísahy také bylo zapísáno do knihy renovací.⁹ Pak převzal od svého předchůdce pudmistr obecní pečeť, pokladnu a obecní listiny. Nyní se skutečně nový pudmistr oficiálně ujal své funkce.¹⁰

Mnohem méně toho víme o způsobu, jakým byl do svého úřadu dosazován rychtář. Nebyl nalezen žádný dokument, který by poukazyval na volení po způsobu známém u pudmistra. S ohledem na charakter jeho funkce jako zástupce vrchnosti jsme nic takového ani neočekávali. To ovšem neznamená, že by obec neměla na výběr rychtáře žádný vliv. Na několika případech vidíme, že obec žádala o ustanovení nového rychtáře, navrhovala kandidáta i připomínkovala výběr učiněný vrchností. A samotný ceremoniál nastolení nového rychtáře byl téměř úplně stejný. Stejně jako pudmistr skládal i rychtář přísahu na vrchním úřadě za přítomnosti zástupců obce a také on od svého předchůdce přebíral záznamy o vybíraných platbách náležejících do jeho kompetence.¹¹

Záznamů o výměně rychtáře, které se v písemnostech velehradského velkostatku zachovaly, není právě mnoho. Těch několik mělo za důvod ve třech případech úmrtí, ve dvou demisi, jednou pak byla příčinou nemoc, resp. stížnost obce. Především počet úmrtí rychtáře v tak malém vzorku by mohl zakládat předpoklad, že rychtáři byli ve svém úřadě velmi dlouho, nejednou v podstatě doživotně. Tomuto tvrzení ostatně neodporují ani v příloze uvedené jmenné seznamy písemně doložených rychtářů v jednotlivých obcích. Bohužel jen několik jmen je v písemných zmínkách doloženo více než jednou, ale pokud tomu tak bylo, vždy se jednalo o rozmezí několika let. V Jalubí, Ořechově a Polešovicích jsou doloženi rychtáři, jejichž funkční období prokazatelně překročilo deset let.

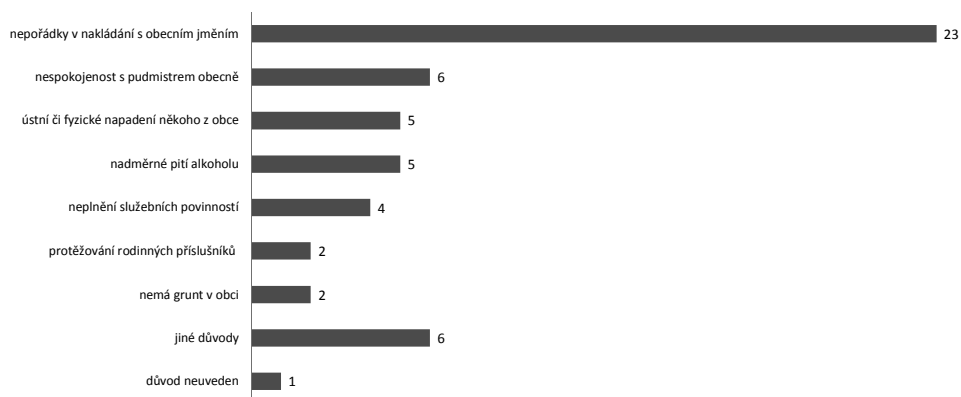
U pudmistrů bychom něco takového našli také, ale nijak vzácná nejsou i velmi častá střídání osob na tomto postu. Navíc nelze přehlédnout skutečnost, že naprostou většinu dochovaných písemností velkostatku Velehrad zabývajících se obecní samosprávou tvoří stížnosti na pudmistra a záznamy sporů mezi obcemi a jejich představenými. Spolu s povinností poslušnosti obecním představeným měl „...každý obyvatel to právo, pokud by se cítil utlačován, svou žádost přednést vrchnímu úřadu.“¹² A zdá se, že tohoto práva bylo vskutku hojně využíváno. Nebudeme-li brát v úvahu ostatní obecní úředníky, tak máme za období první poloviny 19. století z obcí velehradského panství doloženo třicet jedna stížností různě

Počet renovací v jednotlivých měsících v letech 1810–1847

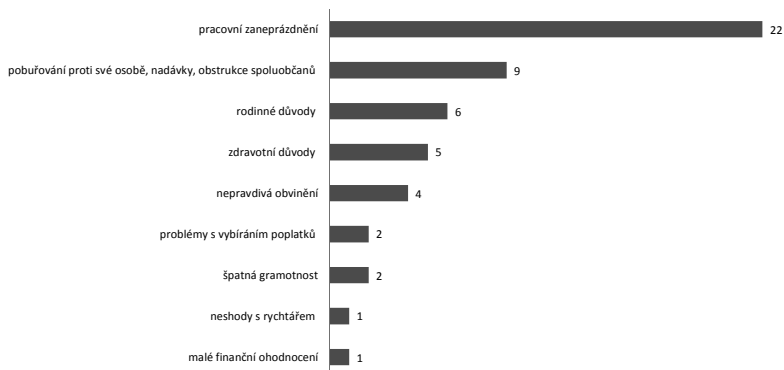
velkých skupin obyvatel na pudmistra a třicet sedm žádostí pudmistřů o uvolnění z funkce. Všechny jsou si poměrně podobné. Mezi důvody, kvůli nimž žádaly obce vrchní úřad o propuštění pudmistra, naprosto převažují stížnosti na nedostatky, přehmaty, či dokonce machinace a zpronevěry při nakládání s obecním majetkem, dále se zde uvádí fyzické či verbální napadání některých obyvatel, nadměrná konzumace alkoholu, nespokojenost s jeho prací vůbec a další. Nejčastějším argumentem samotných pudmistřů, žádajících vrchnost o propuštění ze svého úřadu, byla jeho časová náročnost, kvůli níž pak zanedbávali péči o vlastní hospodářství, ale také o rodinu, především v situaci, kdy měl pudmistr více dětí, pečoval o nemocnou manželku nebo staré rodiče. Neméně zásadní překážkou efektivního výkonu jeho služby byly i spory s obcí a nelze vyloučit, že tato příčina byla mnohdy skryta i za jinými důvody, oficiálně uvedenými v dopisech vrchnosti.

Důvody pro odvolání pudmistra uváděné ve stížnostech z let 1810–1847

Drtivá většina z oněch šedesáti osmi písemně zaznamenaných případů, jichž se lze za celých čtyřicet let první poloviny 19. století dopočítat, byla vrchností vyřízena kladně, tedy renovací.¹³ Společným jmenovatelem všech případů je fakt, že nebylo až tak důležité, zda byla obvinění pudmistra pravdivá nebo vymyšlená. Pokud představený ztratil důvěru obce, hostejno zda právem či nikoli, jen stěžít mohl svou funkci efektivně vykonávat. Většinou si toho byl sám dobře vědom, proto opustil úřad i v případech, že jej úřední vyšetřování očistilo od vznesených obvinění. Ve svízelnější situaci byl vrchní úřad, jenž sice též chápal nemožnost udržet ve funkci neoblíbeného pudmistra, na druhou stranu nechtěl a nemohl podléhat

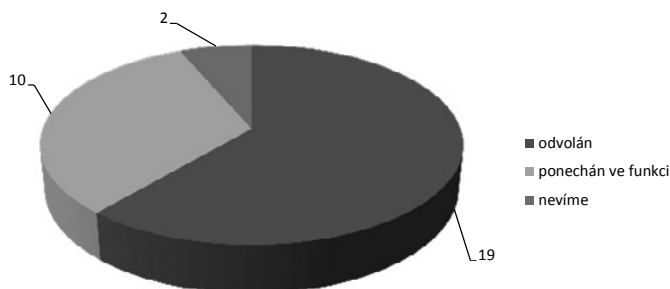
Způsob rozhodnutí stížností na pudmistra v letech 1810–1847

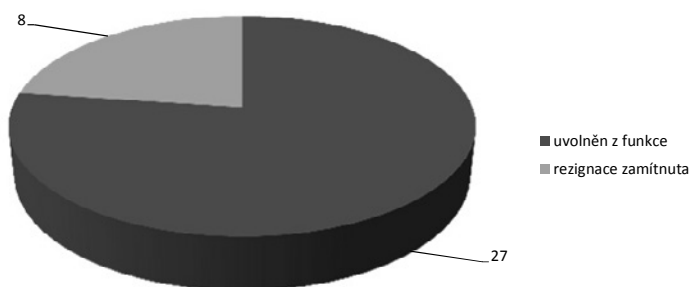
tlaku kverulantů a nespokojenců vedených různými osobními zájmy, sympatiemi a antipatiemi, nebo slepě vyhovět stěžovatelům neschopným použít hodnověrné důkazy a věcné argumenty. Snažil se tedy o objektivní přístup a spravedlivé vyšetření těchto kauz, ačkoli většinou to byl příslovečný boj s větrnými mlýny.¹⁴

Stejně tak jako kariéra každého pudmistra zajisté nekončila rozepří s ostatními členy sousedské komunity, tak ani každý rozpor nemusel být veden v tak konfliktním duchu jako ve výše popsanych případech. Dokladem o tom je žádost obce Babice z listopadu 1837, která je stížností i demisí zároveň a jako taková je podepsaná i pudmistrem.¹⁵ Ukazuje nám to, že odchod mohl mít i kultivovanou formu vzájemné dohody. V Tupesích se dokonce poté, co vrchní úřad povolil obci provést volbu nového pudmistra, s dosluhujícím dohodli, že jej ještě ponechají do konce vojenského roku. Nakonec patrně zůstal až do konce roku a renovace proběhla v lednu 1831.¹⁶ Naopak v Ořechově byla příprava stížnosti takřka konspirační (alespoň dle popisu vůdců stížnosti): „...poněvadž nám náš pudmistr Jan Stodůlka dne 23. tohoto měsíce po skončeném obecním počtu v ouplném shromáždění z jeho pudmistrovství vypověděl a se poděkoval pravice, že on již obci sloužiti nechce a že kdo by protiv jemu nějaké vejstupky měl, se opokusí takové veřejně vyjádřiti, sobě notně na stůl udeřil. Tu ale my níže-psaní sousedé majíce zdravé rozvážení a zkušenost, skrze oka mrknoutí dajíce sobě znamení jsme takto k němu pravili, že to k dalšímu rozvážení necháme, dom ze shromáždění v tichosti v bázni boží jsme se rozešli. Druhého ale dne se nás pár starých sousedů na poradu k Josefovi Huligovi, který taky pudmistrem bejval, zešlo, což nás jeho ouřadi z jeho návodu jako zloděje špehovali a on pudmistr jsouce doma sobě notně na stůl prál, řka: nyní moji vejpověď nazpátky potáhnu a kdo mně chybu nějakou vystavit dostatečný jest, na toho se podívám.“¹⁷

Důvody pro rezignaci pudmistra uváděné v žádostech z let 1810–1847

Způsob rozhodnutí o rezignaci pudmistra v letech 1810–1847

Jak již bylo několikrát doloženo v předchozích odstavcích, společenské postavení obecních představených, především pudmistra, ale v menší míře i rychtáře, bylo velmi rozporuplné. Ačkoli mu obec slibovala poslušnost a ustanovení z moci vrchnosti dávalo jeho úřadu patřičnou vážnost, přece jen o mnohém rozhodovala přirozená autorita konkrétního člověka a nejspíše také diplomatické dovednosti, které mu umožňovaly ve zdraví proplouvat mezi nástrahami vztahů a zájmů jednotlivců, rodin i celých skupin spoluobčanů, které determinovaly životaschopnost jeho kariéry v místní politice. Existovala také celá řada praktických dovedností, která rozhodovala o vhodnosti či nevhodnosti kandidátů na obecní představené. Pokud víme, nebyla stanovena žádná striktní pravidla, jež musel kandidát splňovat, výběr byl zcela v rukou obce, resp. vrchního úřadu. Přece jen si ale můžeme povšimnout jistých zvyklostí. Některé z nich již dnes mohou působit exoticky, v jiných pak poznáváme základy principů používaných v systému moderní zastupitelské demokracie. Základní podmínkou, dalo by se přímo říci samozřejmostí, bylo, že se jednalo o muže s dobrou pověstí a čistým morálním profilem (tzv. zachovalého) bydlícího v místě, nejlépe osedlého – vlastníka gruntu. Pudmistr musel být také dostatečně hmotně zajištěn, aby mohl ze svého majetku dočasně kryt nedoplatky daní a poplatků, které pro stát od ostatních obyvatel vybíral, nebo ručit za případné škody, které by sám způsobil. Svědčí o tom i výňatek ze stížnosti ořechovských sousedů na pudmistra: „*A poněvadž pudmister žádný soused není, ani svého vlastního gruntu nemá, a dyby pak se nějaké neštěstí přitrefilo a císařská daně, jak taky obci přijemní peníze, které on od nás do své ruky přijímá, při neštěstí ohně uspálení a neb pokradení přišli, tu by z něho ani obec ani slavnej kancelář nic vzítí nemohli.*“¹⁸ A nebyla to pouhá teorie. V Domaníně se roku 1826 při odchodu z funkce musel pudmistr vykázat z částky 520 zlatých, kterou získal prodejem obecní kovárný a masného krámu. Pudmistr za ni sice koupil pro obec louku na sousedním bzeneckém panství, ale protože nebyla zatím ještě koupě zanesena do pozemkové knihy, musel se za tento obnos až do právního potvrzení převodu pozemku zaručit svým vlastním gruntem.¹⁹

Dopředu ale nebyl z možnosti stát se pudmistrem vyloučen v podstatě nikdo. Rozhodující instancí byla vrchnostenská kancelář. Zajímavým dokumentem je v tomto ohledu odpověď velehradského vrchního úřadu na dotaz vznesený hradištským krajským úřadem, zda jsou hostinští vyloučeni z výkonu pudmistrovské funkce. Škoda, že neznáme důvody, proč se v tomto směru krajský úřad informoval, známe nicméně alespoň odpověď: *Na zdejší panství žádný hostinský místo obecního představeného nezastává a dosud byli vyloučeni, neboť hostinský podléhá policejní pravomoci obecního úřadu [...] Pouze ve vsi Ořechov je tamější hostinský František Lukůvka zároveň vrchnostenským rychtářem, [...] neboť v policejním ohledu podléhá vlastnímu obecnímu představenému, jmenovitě pudmistrovi.*²⁰

Nezanedbatelnou roli hrálo vzhledem k obsahu jeho práce také pudmistrovo vzdělání. Ačkoli ještě na počátku 19. století se valná část obecních představených neuměla ani podepsat, postupně se gramotnost obyvatel zvyšovala a s tím i povědomí o potřebě základních intelektuálních dovedností (čtení, psaní, počítání) pro efektivní výkon činností spojených s veřejnou funkcí. Vždyť jak obtížné muselo být pro pudmistra bez ohledu na pomocnou ruku obecního písaře při absenci těchto znalostí správné vedení obecních účtů, potvrzování právních dokumentů nebo vyhlásování oběžníků nadřízených instancí. Potvrzuje to i žádost o propuštění, kterou podal domanínský pudmistr Josef Pištěk s odůvodněním, že „...*taky poněvadž já v písmu velmi slabý jsem.*“²¹

Důležitým faktorem působícím ve vztahu pudmistra a obce byly také příbuzenské vztahy uvnitř vesnického společenství. Příbuzenstvo mohlo být nástrojem k prosazení vlastních mocenských ambicí, ať zdánlivým či skutečným. Známe případ, kdy byl hlavním hybatelem snah o odvolání pudmistra rodinný klan Mikulíků, prosazující jednoho ze svých příslušní-

ků. Při prošetřování sporu pučmistra Františka Malovaného s obcí Traplice vrchnostenští úředníci zjistili, že vedle tří falešných podpisů na stížnosti patřilo dalších šest (z celkem šestnácti) právě příslušníkům této rodiny, jejíž člen pak také (přes nevoli vrchního úřadu) v čele obce skutečně stanul.²² Uvést můžeme i obvinění domanínské obce, že příbuzenským poutem spojení obecní představení (pučmistr a rychtář) ovládají obec k vlastnímu prospěchu a bez jakékoli kontroly.²³ Ale rodinné vztahy mohly také mít negativní vliv na autoritu úřadu při uplatňování práva vůči rodinným příslušníkům. Snaha pučmistra o nestrannost při výkonu své funkce tak mohla být příčinou poškození vztahů mezi příbuznými. Rodinné důvody také hrály, jak bylo již dříve řečeno, podstatnou roli v rozhodnutí opustit pučmistrovský úřad.²⁴ Konečně na autoritu mohla mít negativní vliv také skutečnost, že pučmistr nepocházel z místa, ale do vsi se přistěhoval: „Všechna tato žaloba jen ze zášti je, protože sem já tak jak mě susedi nazývají – cizozemec a Hanák, tak oni mě trpět nechcou.“²⁵

Nabízí se také otázka, zda byly kromě jisté společenské prestiže s výkonem funkce v obecní samosprávě spojeny i nějaké hmotné či jiné výhody. Dokladů o finanční odměně pro obecní představené není mnoho, v tomto směru bychom se museli spíše obrátit na svědectví obecních účtů. Mezi písemnostmi renovační agendy zaujme v tomto směru výpověď huštěnovského pučmistra, důvodem jehož odchodu bylo údajně snížení odměny za výkon této funkce. Druhá zmínka pochází z Ořechova, kde se každoročně mezi osedlými vybíralo na plat pro pučmistra. Tento poplatek byl diferencován podle jednotlivých sociálních skupin.²⁶ Kromě platu se obecní představitelé mohli těšit také úlevám od některých povinností, které zatěžovaly běžného hospodáře. Již dříve byl zmíněn případ Těmic, které žádaly vrchní úřad o spojení funkcí pučmistra a rychtáře v jedné osobě, a to právě s odkazem na ztráty z osvobození dvou osob od obecní dávky. Další výhody dokládá stížnost z Ořechova, kde se přímo vyjmenovávají povinnosti, od nichž byl pučmistr osvobozen: zásobování vojska proviantem, přípráže a obecní roboty (v první řadě stavba silnic). Ořechovský pučmistr dokonce účtoval obci režijní náklady a dalo by se říci i „správní poplatky“ – za vyhotovení extraktu (rozpisu splátek daně), za „světlo“, za papír a dokonce akcidenční plat za svůj podpis.²⁷ O osvobození pučmistra od přípráže víme i ve Zlechově, na druhou stranu zde ale nedostával žádnou finanční odměnu.²⁸

Jak jsme viděli, vstupovala do procesu personální obměny na postu obecních představených čtveřice „hráčů“: obec, roztržštěná nejrůznějšími osobními a skupinovými zájmy, starý pučmistr, jeho nástupce a konečně vrchnostenští úředníci, jejichž hlavním zájmem byl klid v obci a efektivní výkon všech úkolů, jež obecním představeným náležely. V případě fojta byla pozice vrchnosti silnější, při odvolávání i jmenování pučmistra hrála hlavní roli obec, jež přes veškerou snahu vrchnosti dokázala poměrně úspěšně prosazovat své zájmy. Dostat se tedy do čela obce nebylo jednoduché a ještě složitější bylo v něm setrvat. Být pučmistrem znamenalo nejen být schopen zvládnout všechny činnosti k funkci náležející, ale také balancovat ve vztahu mezi obcí a vrchnostenským úřadem a zejména si vybudovat a udržet přirozenou autoritu a respekt u jednotlivých obyvatel vesnice. Není se tedy co divit, že navzdory nezpochybnitelné prestiži se nositelé tohoto úřadu střídali v poměrně rychlém sledu.

Poznámky:

- 1 Srov. Čoupek, L.: Správa obcí velkostatku Uherské Hradiště v době předbřeznové. *Slovácko* 43, 2001, s. 139–160. Tato studie se věnovala obcím sousedního městského velkostatku uherskohradištského. Spolu s dalším studii zaměřenými na další okolní panství může postupně přinést srovnávací základnu pro výsledky mající obecnější platnost.

- 2 Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZAB), fond F 207 – Velkostatek Velehrad (dále jen F 207), i. č. 125: „*Gerichtsrenovationen für alle Gemeinden*“.
- 3 Tamtéž, Tupesy 22. 9. 1845. Vyskytují se i případy, kdy byl navržen jiný počet kandidátů, ale není jich mnoho.
- 4 Tamtéž, rozhodnutí o přijetí demise boršického pudmistra z 10. 1. 1841, rozhodnutí stížnosti obce Tupesy z 1. 6. 1830.
- 5 V případě osedlých s lánovou držbou mužského pohlaví bylo volební právo nezpochybnitelné. S ohledem na tehdejší sociální stratifikaci i postavení žen jsme ve volebních protokolech hledali i odpověď na otázku omezení přístupu některých sociálních skupin k vlivu na obecní správu. Jistá omezení se skutečně dají vystopovat, zdá se však, že zde neplatila úplně jednoznačná pravidla a docházelo k místním a snad i časovým odlišnostem. Ženy byly v této době majitelkami domů jen výjimečně, a to pouze ve stavu vdovském. Vdovy pak podle volebních protokolů skutečně většinou (nikoli však vždy) nehlasovaly. Stejně tak nedospěli sirotci a nejnižší sociální skupiny. Zdá se však, že existovaly i případy, kdy domkáři a hofeři alespoň v omezené míře hlasovací právo měli. Např. v Traplicích roku 1847 hlasovali společně. V protokolu z března 1847 je za jmenným seznamem hlasujících osedlých na gruntech připsáno: „*domkáři všeci společně vinšují Martina Čevelu*.“ Žádost Velehradu o odvolání pudmistra z 18. 10. 1839 zase vrchní úřad odmítl s odůvodněním, že na ní nejsou podepsáni žádní domkáři a hofeři. Nepsaným pravidlem všeobecně etického rázu nejspíše byl zvyk, že kandidáti nikdy nehlasovali sami pro sebe.
- 6 Tamtéž, záznam o volbách v Nedakonicích z 26. 4. 1842 a protokol vrchního úřadu z 1. 5. 1842.
- 7 Tamtéž, Babice 30. 4. 1830.
- 8 Tamtéž, renovační protokol z 18. 3. 1829; uvedená pasáž není přesnou citací, ale zkráceným překladem německého textu protokolu.
- 9 Tamtéž, 5. 1. 1831. Je velkou škodou, že se ona kniha renovací obecních úřadů nedochovala.
- 10 Tamtéž, Těmice 15. 2. 1827. Mluvíme-li o uchování obecních listin, musíme zmínit zvláštní způsob zabezpečení svých privilegií, který zvolila obec Domanín. Nejspíše kvůli nebezpečí ohně, jež dřevěným venkovským stavením permanentně hrozilo, je deponovali domanínští v nedalekém městě Kyjově. V obecních účtech nalézáme pak pravidelně roční poplatek „*od opatrování privilejií v Kyjově dáno na tamotný magistrát*“ (MZAB, F 207, i. č. 126, kart. 143; účet za rok 1835 uvádí např. sumu 7 zlatých 30 krejcarů).
- 11 MZAB, F 207, i. č. 125, žádost Zlechova z 21. 11. 1831.
- 12 Tamtéž, renovační protokol Zlechova z 11. 4. 1810.
- 13 Poměrně běžné byly i případy, kdy se sešla zároveň stížnost obce s demisí pudmistra. Jalubského pudmistra Tomašíka zase vrchní úřad odvolal ze své vůle kvůli nespokojenosti s jeho prací (tamtéž, Velehrad 18. a 19. 3. 1841).
- 14 V případě neoprávněného obvinění máme jen jediný doklad o potrestání původců stížnosti, a to z Kostelan nad Moravou. Za pomluvu byli odsouzeni k jednomu dni vězení (MZAB, F 207, i. č. 125, protokol vrchního úřadu z 12. 3. 1817).
- 15 Tamtéž, Babice 28. 11. 1837.
- 16 Tamtéž, protokoly vrchního úřadu z 1. a 3. 6. 1830.
- 17 Tamtéž, Ořechov 30. 11. 1837.
- 18 Tamtéž, Ořechov 15. 2. 1838.
- 19 Tamtéž, renovační protokol z 13. 7. 1826, popř. stížnost Boršic z 12. 3. 1827: „*Dle našeho zdání a s dobrým rozmyslem tento pudmistr do konce bejt nemůže, neb nemá žádné majetnosti, na kterou by se šáhnout mohlo, kdyby on nám nějakou sumu peněz zřeštyroval.*“
- 20 Tamtéž, sdělení ze 14. 4. 1832. Samotná skutečnost, že krajský úřad tento dotaz vznesl, dokládá svobodu vrchnosti v určování místních podmínek pro fungování obecní samosprávy.
- 21 Tamtéž, Domanín 6. 2. 1838, protokol o renovaci zlechovského představenstva z 18. 3. 1829. Zatímco na rozvrhu nových poddanských povinností z roku 1799 (MZAB, F 207, i. č. 41) se jenom 8 rychtářů a pudmistru vlastnoručně podepsalo a 16 pouze udělalo podle tehdejší praxe 3 křížky, za celou druhou čtvrtinu 19. století již nalézáme takové značky u podpisů jen dvou obecních představených.
- 22 MZAB, F 207, i. č. 125, stížnost z 24. 12. 1838 a protokoly ze 7. 1. 1839 a 14. 3. 1839.
- 23 Tamtéž, Domanín 17. 3. 1836.

- 24 Tamtéž, stížnost Polešovic z 26. 4. 1837, kde se uvádí případ sporu mezi příbuznými: „[...] jeden soused Martin Janík při shromáždění v obecním domě protiv pudmistrovi něco prořekl, tak pudmistr ho vzal do radní světnice a tam jeho skrz to promlouvání plísnil, kdežto on pudmistrovi odpověděl, že on pravdu pověděl, že on jistě tý škody příčina je a že on je ještě protiv němu soplák, kdežto on to slovo nebyl by řekl, poněvadž ale bratrance jsou, tak on nemyslel, že skrz to slovo tak zle bude, on ale pudmistr na to slovo tohoto souseda nemilosrdně zřackoval, tak že dosavád tento soused na ty rány sobě stěžuje.“
- 25 Tamtéž, Domanín 18. 3. 1836.
- 26 Tamtéž, žádost huštěnovické obce o jmenování nového pudmistra z 29. 11. 1847: „Poněvadž nám náš pudmistr Franc Psočka, který dříve 10 zl míval, nyní za 5 zl pudmistrem být nechce a nám včera vejpověď dal [...]“. A stížnost obce na pudmistra v Ořechově 15. 2. 1838: „Dále pro našeho pudmistra ročně pěknou a slušnou službu udělujem, totiž jeden každý čtvrtník 30 kr, podsedník 15 kr a domkáři z jednoho každého achtela vinohradu 6 kr [...]“
- 27 Proti výši poplatků, resp. jejich vybírání obec protestovala právě v citované stížnosti (tamtéž, Ořechov 15. 2. 1838): „Za extracht nám počítá 5 fl a to pravda není, o ty sme přebraný. Papír pro obecní potřeby nejvyš 1 fl koštuje, tudíž nám 3 fl počítá. Světlo obec žádné nepotřebuje, jemu 3 fl za ni platit musíme a kde sou chudobní lidé, kteří od něho žádost maličky podpis jeho jména 1 fl i 2 fl platit musijou [...]“
- 28 MZAB, F 207, i. č. 173, protokol z 16. 2. 1799.
- 29 MZAB, F 207, inv. č. 41, 125, 126, 157, 173. Ačkoli převážná většina údajů pochází z těchto částí agendy panství, pokud byla další jména nalezena i v jiných jednotlivých písemnostech z tohoto fondu či fondů jednotlivých obcí (popř. farností), byla do seznamu taktéž přidána. Uvádět však u každého jména odkazy na konkrétní archiválie by z praktického hlediska nebylo možné ani účelné.

Příloha: Seznam pudmistřů a rychtářů obcí panství Velehrad

Archivní prameny týkající se fungování obecní správy v době před rokem 1850 samozřejmě obsahují v hojném množství jména konkrétních obecních představených.²⁹ Seznam pudmistřů a fojtů, zpracovaný na jejich základě, je zde přiložen nejen pro ilustraci délky funkčního období jednotlivých úředníků, ale také s nadějí, že se stane cenným zdrojem genealogických informací. Obsahuje jména doložených pudmistřů a fojtů spolu s roky, kdy svou funkci vykonávali. Tučně zvýrazněná data jsou použita v případě, že jde o rok, kdy uvedená osoba nastoupila do úřadu, nebo jej opustila. Ostatní data znamenají roky, v nichž je pouze doloženo, že právě byla ve funkci. Křížek (+) označuje případy, kdy působení představeného ukončila jeho smrt.

BABICE

pudmistr

Jiří Čevela	1794–1796
Matouš Škrabal	1797–1799
Mikuláš Býček	1800–1801
Pavel Bičan	1802–1811
Josef Lýsek	1813–1815
František Škrabal	1816
Josef Bičan	1820
František Býček	1821–1826
Ferdinand Čechmánek	1827–1830
Jan Bičan	1830–1833
Antonín Šohajek	1835–1837
Vincenc Bartošík	1837–1840
Vincenc Čeveliček	1841–1842
Jan Burýšek	1843–1845
Josef Škrabal	1846–1848

rychtář

Josef Býček	1799
Pavel Bičan	1811
František Rozumek	1820–1827
Josef Psoška	1835–1844
Vincenc Bartošik	1845–1846

BORŠICE**pudmistr**

Martin Bilík	1794–1796
František Gabriel	1797– 1800
Pavel Gabriel	1800 –1802
František Helia	1803–1807
František Havlíček	1808– 1812 (+)
Emerik Bilík	1812 –1815
Pavel Gabriel	1816–1821
Pavel Gabrhel	– 1826
František Helia	1826 –1829
Jan Krsička	1830– 1831
Antonín Staufčík	1831 – 1832
František Helia	1832 – 1833
Jan Dvouletý	1833 – 1834
Karel Kratoch	1834 – 1836
Jan Krpálek	1836 –1837
Tomáš Mareček	1838– 1841
František Taťák, čp. 220	1841 – 1843
Karel Kratoch	1843 – 1844
Jan Hlaváček	1844 –1845
František Taťák	1846
Emerik Bilík	1846 –1847
Jan Hlaváček	1848

rychtář

Matlin	1453
Mach Černý	1617
František Havlíček	1799–1806
Josef Mareček	1812–1819
Krpálek	1831
Matouš Fryšták	1842

CERONY**rychtář**

Antonín Maňásek	1795–1799
Kašpar Černý	1801
František Plundrák	1806–1811
František Čevela	1820
Josef Lahola	1833–1836, 1842
Antonín Čevela	1844
Štěpán Čevela	1846– 1847

DOMANÍN**pudmistr**

Josef Staněk	před Martinem Němcem
Martin Němec	1794–1797

Josef Staněk	1798–1811
Jiří Poštolka	1813–1818
Matouš Šimek	1819–1823
Martin Marčík	1823–1826
Filip Brhel, čp. 10 (podsedník)	1826–1832
Filip Kozúbek	1832–1834
František Slabák, čp. 21	1834–1837
Josef Pištěk, čp. 23	1837–1838
Jan Čožík, čp. 56	1838–1843
Florián Marčík	1843–1844
Vincenc Šlahúnek	1844–1846
František Juřík, čp. 22 (půlláník)	1846–1847
Jan Čožík	1847–1848

rychtář

Jan Čožík	1795
František Vaněk	1799
Josef Staněk	1800
Antonín Martykán, čp. 65	1826–1831
Jan Čožík	1831
Filip Kozúbek	1831–1832
Jan Koutný	1832
Josef Pištěk, čp. 23	–1838
František Juřík, čp. 22	1838–1841
Josef Pištěk	1843
František Juřík	1847
Josef Pištěk	1848

HUŠTĚNOVICE

pudmistr

František Varmuža	1794–1808
Pavel Obdržálek	1810
Matouš Kučera	1811
Pavel Obdržálek	1812–1816
Tobiáš Varmuža	1819–1821
František Zálešák	1822–1826
Josef Rozumek	1827–1832
Josef Varmuža, čp. 20 (půlláník)	1832–1839
František Psoťka, čp. 65 (podsedník)	1839–1843
Kašpar Čechmánek	1844–1845
František Psoťka	1846–1847
František Mach, čp. 11 (půlláník)	1847–1848

rychtář

František Varmuža	1799
Josef Rozumek	1803–1812
Josef Adamčík (podsedník)	1812–1831
František Březina, čp. 25 (podsedník)	1842

JALUBÍ

pudmistr

Matěj Mikulášů	1775
Tomáš Grebeníček	1794–1795
Antonín Obdržálek	1796–1819

Josef Čagánek	1819–1821
Jan Grebeň	1821–1824
Jan Grebeníček, čp. 133	1824–1830
Jan Obdržálek, čp. 80 (půlláník)	1830–1832
Valentin Hejda, čp. 33 (podsedník)	1832–1839
Jan Obdržálek, čp. 80 (půlláník)	1839
Jan Tomašík	1839–1841
Jan Buršík, čp. 30 (půlláník)	1841–1842
Josef Horák, čp. 21	1843–1848
Jan Plaširyba	1849

rychtář

Prokeš Hoblů	1596
Ondřej Maňásek	1794–1799
Martin Hrná	–1824
Jan Grebeň	1824–
Valentin Hejda, čp. 33 (podsedník)	1831
Jan Kostelníček	1835
Valentin Hejda, čp. 33 (podsedník)	1840–1844
Jan Kostelníček	1848–1849

KOSTELANY

pudmistr

František Ondráš	1795
Martin Krpálek	1799
Josef Martinák	1817
Vincenc Nožička	–1839
Tomáš Krpal, čp. 42	1839–
Jan Mařák	–1845

rychtář

Mikuláš Pleva	1795–1799
Tomáš Krpálek	1817
Tomáš Krpal	1845

MODRÁ

rychtář

Josef Gavanda	1843
---------------	------

NEDAKONICE

pudmistr

František Dvouletý	1794–1799
František Kutálek	1800–1805
Bernard Vaďura	1808–1816
Antonín Dvouletý	1817
Bernard Bůra	1818
Bernard Mareček	1823
Jan Dvouletý	1826–1829
František Vycudilík	1830–1832
Bernard Mareček	1832–1833
Šimon Dvouletý	1834–1835
František Komárek	1835–1837
František Vycudilík	1837
Bartoloměj Vaďura	1837 –

Josef Tesař	1838–1840
Matouš Vycudilík (podsedník)	1840–1842
František Dvouletý (podsedník)	1842–1843
Martin Kutálek	1844–1846
František Krajan	1846–1848

rychtář

František Kutálek	1799
Jan Dvouletý	1811
Tomáš Bouřa	1817
Jan Dvouletý	1818
Bernard Bůra	1829
Bernard Mareček	1831
Matouš Bartošik	1838
Tomáš Ott	1842–1845

OŘECHOV

pudmistr

Pavel Otepka	1794–1798
Florián Melichárek	1799
Pavel Otepka	1800–1804
Florián Stodůlka	1804–1805
Josef Hrachovina	1807–1808
Florián Stodůlka	1809–1812
Josef Míša	1813–1814
František Michal	1815–1817
Jan Lakosil	1818
František Lukůvka	1821–1822
Josef Hrachovina (čtvrtláník)	1822–1826
Josef Helia	1827–1830
Pavel Otepka	1831–1835
František Kadlčík	1835–1836
Jan Stodůlka	1836–1838
František Míša	1838–1840
Martin Lukůvka	1840–1841
Ignác Píštěk	1841–
Antonín Andryšek	1842
Michal Filip, čp. 19	1842–
Ignác Píštěk	1843
Jan Rathůský	1844
Filip Michal	1845
Ignác Píštěk	1846–1847

rychtář

Jan Zeman	1799
Václav Michal	–1822
František Lukůvka	1822–1832
František Míša	1835–1841

POLEŠOVICE

pudmistr

Bartoloměj Andryšek	1794
Jiří Kuchař	1794
Pavel Martykán	1795–1799

Martin Holásek	1799–1802
Antonín Suchánek	1802–1805
Josef Tesař	1807–1812
František Martykán	1812–1813
Ondřej Hrobař	1813–1814
Antonín Suchánek	1814–1816
Josef Tesař	1816–1919
Josef Duda	1819–1820
Jan Andryšek	1821–1822
Jan Bartošík	1823–1825
František Běhávka	1826–1829
Ondřej Petrželka	1829–1830
Antonín Kutálek	1831–1835
Antonín Janík, čp. 243	1835–1837
Josef Bartošík, čp. 161 (podsedník)	1837–1838
František Bartošík, čp. 250 (čtvrtláník)	1838–1841
Jan Andryšek (podsedník)	1841–1842
František Bartošík	1842
Fabián Veselý	–1843
Josef Vádura	1843–1844
František Havlíček	1844–1846
Josef Bartošík	1847

rychtář

Jan Brzica	1795
Martin Běhávka	1820
Josef Tesař	1829
Antonín Běhávka	1835
Josef Tesař	1842–1844
Jan Mléčka	1844–1847

TĚMICE

pudmistr

Ignác Němec	1794–1797
Pavel Marčík	1798–1801
Martin Uhlíř	1802–1805
Jan Gloza	1808–1822
Pavel Píštěk	1823–1827
Pavel Hapla, čp. 6 (čtvrtláník)	1827–1830
Matouš Poštolka	1830–1834
Martin Leksika, čp. 15	1834–1836
Ignác Marčík	1836 (+)
Josef Gloza	1836–1838
Antonín Gloza	1838–1839
Tomáš Petřík, čp. 8	1839–1843
Josef Gloza, čp. 40	1843–1846
Antonín Poštolka, čp. 17	1846–1847
Martin Janůšek, čp. 14	1847–1848

rychtář

Pavel Hapla, čp. 6 (čtvrtláník)	1827
Tomáš Petřík, čp. 8	–1842
Josef Gloza, čp. 40	1842–1845

TRAPLICE

pudmistr

Šebestián Vranka	1799, 1817
František Mikulík	1835
František Malovaný, čp. 60	–1839
Jan Mikulík, čp. 61	1839–
Kašpar Bičan, čp. 15 (podsedník)	–1842
Pavel Hejda, čp. 71 (čtvrtláník)	1842–
Martin Čevela, čp. 24 (čtvrtláník)	1847–

rychtář

Josef Mikulec	1799
Jan Mikulík, čp. 61	1835–1842
František Malovaný, čp. 60	1847

TUČAPY

pudmistr

Jan Hlaváček	1794–1812
Tomáš Bilík	1813–1815
Pavel Psoška	1816–1817
František Bačák	1819
František Šoustek	1820–1824
František Šimík	1824–1833
Jan Zlámalík, čp. 19	1833–1835
Martin Andryšek	1835–1836
Jan Zlámalík	1836–1838
Antonín Hlaváček	1838–1839
Josef Hlaváček	1840–1843
František Bačák	1844
Antonín Hlaváček	1845
František Kočenda	1846–1847
Josef Bartošik	1847
Antonín Hlaváček	1848

rychtář

Jan Zlámalík	1837
--------------	------

TUPESY

pudmistr

Matěj Ťuhýček	1683
Antonín Tománek	1797–1798
Matouš Mikulík, čp. 57 (podsedník)	1798–1799
Jan Mikulík, čp. 115	–1830
Antonín Churý, čp. 34	1831–
Petr Preclík	1836–1837
František Brázdil, čp. 67	1837–1841
Jan Vávra	1842–
Petr Preclík	1844–1845
Martin Kedroň (dva podsedy)	1845–1848
Libor Ducháček	1848

rychtář

Václav Záhonek	1683
Jan Belant, čp. 55 (podsedník)	1799

Mikuláš Bureš 1836–1842
Antonín Mikulík 1848

VÁŽANY

pudmistr

Antonín Vaculík 1830–1831
Jan Kutálek 1832–1834
František Polášek, čp. 90 1835–**1839**
Antonín Soukup, čp. 51 **1839**–
František Helia 1840–**1844**
Martin Plevák, čp. 66 **1844**–1845
František Polášek 1846–1847

rychtář

Florián Melichárek 1799
Martin Petřík 1834
František Helia 1846

VELEHRAD

pudmistr

Jan Lenhart, čp. 15 1841–1847

rychtář

Jan Fajkus, čp. 36 1795–1799
Jan Oderský, čp. 22 1833–1841
Tomáš Gabriel 1847

ZLECHOV

pudmistr

Martin Otrusíník 1683
Jakub Cigoš 1775
Václav Kočenda, čp. 49 (půlláník) 1794–1803
František Otrusíník, čp. 73 (půlláník) 1804–**1810**
František Černota, čp. 61 (půlláník) **1810**–1814
František Maňásek, čp. 56 (půlláník) 1816–**1821**
Tobiáš Pleva **1821**–1826
František Vávra, čp. 26 (půlláník) 1827–**1829**
Matěj Psotka, čp. 18 (půlláník) **1829**–**1832**
Antonín Cigoš, čp. 16 (půlláník) **1832**
Jan Maňásek **1832**–1840
Martin Kořínek, čp. 15 (podsedník) 1841–**1842**
Tobiáš Pleva, čp. 46 (půlláník) **1842**–**1845**
Jan Hlaváček, čp. 65 (čtvrťláník) **1845**–1847
František Otrusíník, čp. 67 (podsedník) –**1850**

rychtář

Jiří Kedroň 1683
Josef Bilík, čp. 83 (podsedník) 1797
Jakub Buršík, čp. 24 (podsedník) 1799–1806
Tomáš Kutálek 1807
Tomáš Staufčík, čp. 72 (půlláník) **1810**–1813
Jan Čevela 1820
Jan Janků, čp. 24 (podsedník) 1824–**1831**
František Otrusíník, čp. 67 (podsedník) **1831**–1842
Antonín Buršík, čp. 54 (čtvrťláník) –**1850**

Reinstallation of Village Superiors in Velehrad Domain in the First Half of 19th Century

A b s t r a c t

Until 1850 the leading positions of the village were divided among its mayor (*pudmistr*) who represented the village together with the vogt who represented the interests of the establishment. The time of their service was not exactly defined. The major office of the domain evaluated the situation according to its bookkeeping annually. As long as there were no objections from the community and the major office, the mayor remained in his office. In the opposite case there was the so called renovation. The village elected three candidates from which the major office chose a new mayor. The major office almost always respected the will of villagers, but in case that he was convinced that a wrong candidate was elected he asserted his right to elect another of the proposed candidate. The chosen candidate was then summoned together with several representatives of the village to the major office to be sworn in. The ceremony of the instalment of the new mayor was practically the same but his selection was carried out by the gentry. The influence of the village was only indirect. Due to that fact the fluctuation was lower than in the mayor's office. In case that the mayor was no longer trusted by the villagers (righteously or not) it was almost impossible for him to carry out his duties effectively. He mostly left the office even in case that the complaints proved to be groundless and rejected by the major office.

As a rule no one was denied the right to become a mayor beforehand, but a successful activity in the office required a natural respect, diplomatic skills, sufficient tangible property and also at least basic education which was not common in those times. The main asset was the social status, financial reward was not very high compared to the risks. Besides their pay the village officials could enjoy some alleviation from some duties which burdened a common worker (*corvée*, relay, etc.).

Wiedereinstellung der Gemeindevorgesetzten im Herrschaftsgut Velehrad in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts

Z u s a m m e n f a s s u n g

Bis 1850 teilte der Bauermeister als Repräsentant der Gemeinde mit dem Vogt als Vertreter der Obrigkeitsinteressen die Position an der Spitze der Gemeinde. Die Amtszeit dieser Gemeindevorgesetzten war nicht fest vorgegeben. Das Oberamt des Herrschaftsguts bewertete die Situation in der Gemeinde anlässlich der alljährlichen Kontrolle von Gemeindegeldern. Hätte keiner der Beteiligten (Bürgermeister, Gemeinde, Oberamt) Einwände erhoben, wurde der bisherige Bauermeister in seiner Funktion bestätigt. Anderenfalls erfolgte die so genannte Renovation. Die Gemeinde schlug drei Kandidaten vor und der Oberamtswahlmann wählte von ihnen einen neuen Bauermeister aus. Fast immer respektierte er den Willen der Gemeinde, aber falls er überzeugt war, dass von der Gemeinde eine nicht geeignete Person gewählt wurde, konnte er sein Recht geltend machen und einen andern vorgeschlagenen Mann auswählen. Der gewählte Adept auf die Bauermeisterfunktion wurde danach gemeinsam mit einigen Gemeindevertretern in die Obrigkeitkanzlei vorgeladen, um den Eid zu leisten. Die Zeremonie anlässlich der Einstellung eines neuen Vogts war praktisch identisch, die Wahl des Kandidaten war jedoch in den Händen der Herrschaftsbeamten und die Gemeinde hatte nur indirekten Einfluss auf die Besetzung der Funktion. Falls nämlich der Bauermeister das Vertrauen der Gemeinde verlor (ob mit oder ohne Recht), konnte er seine Funktion schwer ausüben. Meistens verließ er dann das anvertraute Amt, auch in dem Fall, dass sich die Beschwerden unbegründet zeigten und das Oberamt sie ablehnte.

Vorab konnte niemand aus der Wahlmöglichkeit ausgeschlossen werden, aber erfolgreiche Amtszeit zu erhoffen, setzte natürliche Autorität, diplomatisches Geschick, materielle Absicherung und auch Grundschulausbildung voraus, die damals nicht üblich war. Die finanzielle Belohnung war

nicht sehr hoch im Vergleich zu bestehenden Risiken, Hauptgewinn war das Sozialprestige. Neben der angemessenen Vergütung konnten sich die Gemeindevorgesetzten auch Befreiungen von einigen belastenden Pflichten erfreuen (Fronarbeit, Gespann zur Verfügung stellen u. ä.).